

12.2.2007

Selvitys SARKS:n uuden julkaisusarjan perustamisesta – julkaisun periaatteet

Päätös uuden julkaisusarjan perustamisesta tehtiin Suomen arkeologisen seuran (SARKS) vaalikokouksessa 5.11.2005. Asiaa käsiteltiin myös vuosikokouksessa 24.2.2006 sekä hallituksen kokouksissa (15.12.2005, 28.4.2006, 20.10.2006 ja 26.1.2007). Näissä keskusteluissa tuotiin esille mm. seuraavia näkökohtia:

- Julkaisusarjassa julkaistaan teemanumeroita. Sarjassa julkaistaan tutkimusprojektien julkaisuja hankkeista, joissa on mukana suomalaisia arkeologeja. Lisäksi julkaistaan myös väitöskirjoja ja muita monografioita.
- Julkaisukieltä ei ole määritelty etukäteen, joskin englantia pidettiin luontevana valintana.
- Julkaisulle kootaan referee-toimituskunta, mutta referointi päätetään julkaisukohtaisesti.
- Sarjan tuleva toimituskunta toimii sensorina ja päättää tarjottavien käsikirjoitusten julkaisemisesta tapauskohtaisesti.
- Julkaisun rahoitus tulee Suomen arkeologisen seuran ulkopuolelta. Julkaisun rahoituksen järjestämisestä vastaa kunkin julkaisun sisällöstä vastaava taho (tutkimusprojekti tms.). Seura joutuu kuitenkin veloittamaan kustakin julkaisusta siitä koituvat ylimääräiset kulut.

Uuden julkaisun periaatteista

a) Taustaa julkaisusarjan perustamiselle

Suomen arkeologian julkaisut ovat sekä kansallisia että kansainvälisiä. Julkaisijoina ovat pääasiassa olleet Suomen arkeologisen seuran lisäksi Suomen Muinaismuistoyhdistys (SMY), Suomen keskiajan arkeologian seura (SKAS), Museovirasto (MV), paikallis- ja maakuntamuseot sekä yliopistojen arkeologian oppiaineet. Kukin taho on profiloitunut omalla tavallaan ja julkaisukenttä onkin lähes kattava.

Muinaismuistoyhdistyksen sarjoista *SMYA* on julkaissut pääasiassa väitöskirjoja, *Iskos* on julkaissut väitöskirjoja ja kansainvälisten seminaarien esitelmiä, *SM* ja *FM* ovat julkaisseet artikkeleita pääasiassa kotimaiseen tai pohjoismaiseen levitykseen. SKAS on julkaissut väitöskirjoja kansainvälisten seminaarien esitelmiä ja projektien tuloksia sarjassaan *Archaeologia Medii Aevi Finlandiae*. Kausijulkaisu SKASissa on puolestaan julkaistu artikkeleita kotimaiseen levitykseen. Arkeologisen seuran julkaisutoiminta on käsittänyt kolme sarjaa, joista *FA* on vuosittain ilmestyvä kansainvälinen sarja, *Muinaistutkija* kotimainen sarja ja *Arkeologipäivät* kotimainen seminaarijulkaisusarja. Paikallismuseoilla ja maakuntamuseoilla sekä Museovirastolla on julkaisusarjoja, jotka on tarkoitettu lähinnä kotimaiseen levitykseen. Museovirasto on julkaissut muutamia monografioita myös kansainväliseen levitykseen. Yliopistojen arkeologian oppiaineilla ei ole tällä hetkellä julkaisusarjoja, vaan niiden opinnäytetyöt ja projektien tulokset julkaistaan em. yhdistysten sarjoissa, irrallisina monografioina tai internetissä. Oulun yliopiston raporttisarjassa julkaistaan lähinnä kenttätöiden raportteja.

Vaikka julkaisukenttä onkin varsin laaja, puuttuu siitä kansainväliseen levitykseen tarkoitettu tasokas sarja, joka julkaisisi projektien tuloksia ja tarpeen mukaan myös muita

monografioita, esimerkiksi väitöskirjoja. Tämän vuoksi SARKS päätti perustaa uuden kansainvälisen sarjan, jonka suuntaviivoja alussa on esitelty.

Seuraavaksi esitellään keskustelussa esiin tulleita näkökohtia alussa esitettyjen suuntaviivojen tiimoilta ja kommentoidaan niitä. Tämän jälkeen tehdään esitys linjauksista ja toimenpidevaihtoehdoista.

b) Sarjan idea

Koska sarjan tulee olla kansainväliseen levitykseen tähtäävä sarja, on keskeinen kysymys sarjan julkaisuformaatti: tullaanko se julkaisemaan paperille painettuna vai sähköisessä muodossa vai sekä että?

Sähköisen julkaisun etuina ovat edullisuus ja laaja levikki. Lisäksi rahan käyttöön liittyvä ongelmia on vähemmän. Paperiversion etu on perinteisen kirjan ”pysyvyys” ja käyttömukavuus.

Sähköisen version julkaiseminen on mahdollista esim. siten, että sarjan sivuille on linkki Arkeologisen seuran kotisivuilta (TSV:n palvelimella). Julkaisun sivut voidaan tehdä TSV:n sivuille ja aineisto säilytetään TSV:n palvelimella. Tarjolla on kaksi vaihtoehtoa, joista ensimmäinen on tietokantapohjainen sivusto, toinen PDF-tiedostoina tallentaminen. Jälkimmäisessä on kaksi vaihtoehtoa, joista ensimmäinen on koko julkaisun säilyttäminen yhtenäisenä tiedostona ja toinen kunkin niteen jakaminen artikkelikohtaisiin tiedostoihin (vrt. *Tieteessä tapahtuu* -lehti, jossa lehden kotisivuilta on linkki uusimpaan numeroon ja arkistoon sekä yhteystiedot).

Helppointa ja käyttäjäystävällisintä mielestämme olisi julkaista kirja PDF-tiedostona, jossa artikkelit ovat kukin omana tiedostonaan. Kustannuksia koituu mm. ensimmäisen julkaisun suunnittelusta, kunkin niteen tallennuskuluista ja tietokantasovelluksen suunnittelusta ja vuosimaksusta.

Julkaisujen lukemiselle eli verkkosivuille pääsemiselle voidaan laittaa ehtoja, joita voivat olla mm. jäsenyys yhdistyksessä, maksun suorittaminen tms. Emme kuitenkaan suosittale näitä, vaan ehdotamme vapaata jakelua.

Jos teos julkaistaan paperiversiona, on etukäteen ratkaistava seuraavat seikat:

- Miten rahat näkyvät SARKS:n tileissä? Lahjoituksina?
- Miten kirjojen myynnistä saadut rahat jaetaan? Maksajan ja seuran kesken? Kirjoittajien ja seuran kesken? Käytetään seuraavien julkaisujen tuottamiseen?

Jos julkaisusta tehdään myös pieni painos paperiversiota, käytännöllisintä olisi, että maksava taho huolehtisi sen jakelusta. Tällaisissa tapauksissa vähimmäistavoite on, että kirjan päätoimittajalle ja toimituskunnalle sekä arvioijina toimineille henkilöille jaettaisiin yhdet kappaleet.

Julkaisu voidaan tarvittaessa jakaa kahdeksi sarjaksi, jotka ovat *A-sarja* ja *B-sarja*. *A-sarja* on tarkoitettu referee-käytännön mukaisille julkaisuille. *B-sarja* ei ole varsinainen referee-julkaisu, ja se on tarkoitettu esimerkiksi projektien tulosten julkaisemiskanavaksi.

c) Julkaisun kieli

Julkaisun kielen tulee olla *englanti*. Koska kansainvälisen referee-toimituskunnan jäsenet voivat olla usealta kielialueelta, on englanti ainoa toimiva yhteinen kieli.

d) Päätoimittaja ja referee-toimituskunta

Julkaisusarjalla on *vastaava päätoimittaja* (mieluiten tohtorintutkinnon suorittanut), jonka SARKS:n hallitus nimittää. Vastaavan päätoimittajan paikka laitetaan hakuun 2007.

Vapaana olevasta päätoimittajan paikasta hallitus informoi (Muinaistutkija, arkeologilista, jäsenkirje) seuran jäseniä riittävän ajoissa, jotta halukkaat voivat ilmoittautua kisaan.

Lisäksi jokaisella niteellä on *julkaisukohtainen päätoimittaja* ja/tai *toimitussihteeri*. Vastaavan päätoimittajan, julkaisukohtaisen päätoimittajan ja toimitussihteerin roolit ja työnjako on tarpeen vielä täsmentää.

Sarjan ensimmäinen päätoimittaja valitsee yhdessä seuran hallituksen kanssa referee-toimituskunnan. Päätoimittajan vaihtuessa vanha toimituskunta jatkaisi, elleivät jäsenet halua jättää paikkaansa samassa yhteydessä. SARKS:n hallituksella on veto-oikeus toimituskunnan jäsenten valinnassa (valittu jäsen voidaan erottaa päätoimittajan ehdotuksesta, jos hänen toimintansa on ristiriidassa julkaisun etujen kanssa).

Toimituskunnan tulee koostua mahdollisimman laaja-alaisista ja asiantuntevista sekä kotimaisista että ulkomaisista arkeologeista. Heidän määränsä kannattanee rajata alle kymmeneen. Heidän tehtävänä on toimia sekä sensoreina että arvioinnin koordinaattoreina. Käsikirjoituksen sopivuudesta julkaistavaksi arvioi kaksi henkilöä, joista ainakin toinen olisi ulkopuolinen, jonka päätoimittaja valitsee kuultuaan toimituskunnan jäseniä. Ristiriitatilanteissa toimituskunta tekee yhdessä päätöksen julkaisemisesta.

Väitöskirjojen arviointi järjestyy kunkin yliopiston määräämällä tavalla ja toimituskunta arvioi ainoastaan sen sopivuutta sarjaan. Väitöskirjat julkaistaneen kuitenkin useimmiten kunkin yliopiston omissa verkkojulkaisukanavissa (esim. Oulun yliopistossa on julkaistu arkeologian alan väitöskirjoja). Toimituskunnan tekemästä julkaisemis- tai julkaisematta jättämispäätöksestä ei voi valittaa (vain äidille?). SARKS:lla ei ole velvollisuutta julkaista minkään projektin tuotoksia – taso ratkaisee.

Toimituskunnalle ei ole mahdollisuutta maksaa palkkioita. Ainoastaan jos sarjasta tehdään paperiversio ja kirjojen myynnistä kertyy rahaa SARKS:n tilille tai jokin ulkopuolinen taho hankkii rahoituksen, arvioijalle voidaan maksaa palkkioita.

Julkaisun nimestä ei ole tehty päätöstä. Nimestä on mahdollista järjestää kilpailu.

e) Julkaisun rahoitus

Julkaisun rahoituksen järjestämisestä vastaa kunkin julkaisun sisällöstä vastaava taho (tutkimusprojekti tms.). Seura joutuu kuitenkin veloittamaan kustakin julkaisusta koituvat kulut.

Julkaisusarjan raha-asioiden hoito *ei saa aiheuttaa merkittävää lisätyötä* seuran taloudenhoitajalle. Tileissä julkaisusarjan rahaliikennettä tulee käsitellä erillisenä.

Käytännöllisintä on perustaa julkaisulle oma tili, johon vain vastaavalla päätoimittajalla käyttöoikeus.

Julkaisun käynnistämisestä aiheutuu kuluja, joihin on haettava rahoitusta. Vastaava päätoimittaja vastaa tarvittaessa (etenkin käynnistysvaiheessa) rahoitushakemusten laatimisesta ja on yhteydessä hallitukseen. Rahoitusvastuu kattaa mahdolliset kirjoituspalkkiot, karttojen ja kuvien julkaisemisesta aiheutuvat kulut, käännös- tai kielentarkastuskulut, taittokulut, tallennuskulut nettiin, painokulut. Vastaava päätoimittaja selvittää painosmäärät ja järjestää sähköiset tunnukset.

Jos julkaisusarjaa painetaan myös paperille, on huolehdittava siitä, että kirjoittajien (rahoittajan) kanssa tehdään sopimus myyntitulojen jakamisesta. Jos SARKS:lle aiheutuisi kuluja kirjan kustantamisesta (mitä on vältettävä), voidaan kulut kattaa myyntituloilla. Jos myyntituloja jää tämän jälkeen jäljelle, voidaan niitä mahdollisesti käyttää tulevien julkaisujen kulujen kattamiseen tai jakaa palkkiota kirjoittajille.

Seura ei maksa julkaisusarjan päätoimittajalle palkkiota. Mahdollisista kulukorvauksista sovitaan erikseen.

Jos julkaisusta tehdään molemmat versiot, on todennäköistä, ettei myyntituloja juurikaan tule (painettujen kappaleiden määrä jäänee varsin pieneksi).

Joka tapauksessa on varmistettava, ettei uusi julkaisusarja saa vaikuttaa seuran muiden julkaisujen rahoituspohjaan, vaarantaa seuran muiden julkaisujen elinmahdollisuuksia eikä aiheuttaa verotusongelmia.

Ehdotus tiivistettynä

- Sarjasta tulee kansainväliseen levitykseen tähtäävä referee-käytännön sarja, jonka julkaisukieli on englanti.
- Julkaisun rahoituksen järjestämisestä vastaa kunkin julkaisun sisällöstä vastaava taho (tutkimusprojekti tms.). Seura veloittaa kustakin julkaisusta siitä koituvat ylimääräiset kulut.
- Julkaisusarjalla on vastaava päätoimittaja, jonka SARKS:n hallitus nimittää.
- Sarjan ensimmäinen päätoimittaja valitsee yhdessä seuran hallituksen kanssa referee-toimituskunnan.
- Jokaisella niteellä on myös julkaisukohtainen päätoimittaja ja/tai toimitussihteeri.
- Julkaisu voi tapahtua elektronisesti PDF-tiedostona internetissä, jossa artikkelit ovat kukin omana tiedostonaan. Julkaisua säilytetään TSVn palvelimella.
- Tarvittaessa ja rahoituksen salliessa julkaisusta otetaan myös paperipainoksia.
- Julkaisu voidaan tarvittaessa jakaa kahdeksi sarjaksi (referee-käytännön mukainen *A-sarja* ja *B-sarja*).